

Eşegin Gölgesi

– ERHAN TIĞLI · 27 Temmuz 2024

EŞŞEĞİN GÖLGESİ !!!

Yine kimse okumayacak ama olsun.. ...

En azından eşegin golgesini merak eder belki birkaç kişi ...

5 Nisan 1968 günü Amerika'nın Iowa Eyaletinde 840 nüfuslu Riceville yerleşimi okulunda bir öğrencisi sınıf öğretmeni Jane Elliott'a bir gün önce öldürülen siyahi aktivist Martin Luther King'in neden öldürüldüğünü sordu. Sonradan psikoloji bilimi tarihine geçecek olan deneyini Elliott o bir anda tasarladı ve 8-9 yaşlarındaki hepsi beyaz olan öğrencilerini "mavi gözlüler" ve "kahverengi gözlüler" olarak ikiye ayırdı. Mavi gözlü öğrencileri sınıfın arkasına oturttu ve kahverengi öğrencilere de yeşil kartondan bir kolluk taktı sonra da " Burada ve her yerde kahverengi gözlü olanlar daha zeki daha temiz ve daha başarılıdır" dedi. Sonra da tahtaya dönüp "MELANİN" yazdı ve izahatını sürdürdü; "İnsanların göz rengini işte bu adını yazdığım kimyasal belirler. Doğum esnasında ne kadar fazla melanin salgılanırsa bebekler de o kadar zeki insanlar olurlar ve melaninin bolluğu da göz renginden anlaşılır. Kahverengi gözlü olmayanlar unutkanlıklar, yaramaz olurlar ve kurallara daha az uyarlar. Söyleyin bakalım kahverengi gözlüler, hakikaten mavi gözlü olan sınıf arkadaşlarınız başarısız değiller mi?" Kahverengi gözlü çocuklar neşe içerisinde öğretmenlerini onayladılar. Jane Elliott hemen kurallar koymaya başladı " Bu günden sonra sınıftaki su sebilleri ayrılacak " kuralı ilk kuraldı "niye" diye sordu mavi gözlü bir çocuk

ve kahverengi çocuklar "sizden mikrop kapmayalım diye aptal" cevabını aldılar. Mavi gözlü çocuklardan biri bir anda bir şey fark etti ve Jane Elliott'a "Ama siz de mavi gözlüsünüz" dedi ve cevabı yine kahverengi gözlü çocuklardan aldı; "Eğer kahverengi gözlü olsa idi müdür ya da müfettiş olurdu" diye. Bir anda kahverengi gözlü çocuklar lider ruhlu kendine güvenir ve hoyrat olurken mavi gözlü çocuklar silikleşmiş ve ezik durmaya başlamışlardı. Elliott biraz ileri giderek de kahverengi gözlü çocukların yanlış yaptıklarında mavi gözlüleri cezalandırmasına izin de verdi ve çok acımasız olduklarını gördü. Sonraki bir iki günde mavi gözlü çocukların başarılarında ve kendilerine güvenlerinde hissedilir bir düşüş yaşandı. Kahverengi gözlü çocuklar mavi gözlüleri itip kakıyorlar hor görüyorlardı ve işin garibi mavi gözlüler sadece boyun eğiyorlardı.

Öbür hafta Jane Elliott melanin hormonunu yanlış değerlendirdiğini hafta sonu okuyup inceleyince aslında melaninin mavi gözlülerde daha fazla olduğunu ve zeki ve başarılı olanların aslında mavi gözlüler olduğunu söyledi. Yeşil kolluklar mavi gözlülere takıldı, sınıfta kahverengi gözlüler arka sıraya oturtuldular ve durum tamamen değişti. İlginç bir şekilde bir hafta boyunca aşağılanmış olan mavi gözlüler "iktidarı" ele geçirincede daha az acımasız oldular ama bu sefer kahverengi gözlü çocukların başarılarında düşüş yaşandı. İki haftanın sonunda Jane Elliott çocuklara bir deney yaptığını ve melanin isminde bir hormon uydurarak son iki haftada hep birlikte öğrenip gözlemlediklerini hatırlattı. Çocuklar çok rahatladılar aralarında birbirlerine sarılıp ağlayanlar oldu ve hep birlikte ırkçılığı anlamış oldular.

Jane Elliott bu deneyden sonra sayısız televizyon programına çıktı, yaptığı deney sayısız kere tekrarlandı ve psikoloji biliminin literatüründe onun ismi ile yer aldı ama söylemeye gerek yok Riceville yerleşimindeki öğretmenlik görevine son verildi. Hatta çocukları sokaklarda tartaklandı ve kendisi ile eşine en olmaz hakaretler edildi.

Sebepsiz nefret içgüdüğü, sanki doğumdan itibaren hepimizde var öyle değil mi? Sadece ırklarla ilgili de değil. İnsanoğlu kendi gibi olmayana, kendi gibi yaşamayana, kendisinden farklı düşünene, daha zengin, zeki, itibarlı, eğitilmiş, etkin ve başarılı olana, yanlış yaptığını kendi fark edince doğruyu yapana, uyarana "nefret" hissi duyuyor. Dünya kurulduğundan beri sayısız göç, sürgün, zulüme neden olan bu duygu tıpkı enerji gibi tükenmiyor, kaybolmuyor sadece şekil değiştiriyor .Daha da kötüsü bence bu güdüyü yok etmekle yükümlü olan kanaat önderleri, eğitimciler, din adamları, siyasetçiler "eşeğin gölgesi" ile ilgileniyorlar

Eşeğin gölgesi öyküsüne gelince eski Atina'da önemli bir soruna çözüm aranırken kürsüye fikrini söylemek için filozof Demostenes çıkar. Ancak kekeme olduğundan sözünü dinletemez. İnsanlar sürekli kendi aralarında konuşmakta, filozofu dinlememektedir. Bunun üzerine Demostenes, "Bir hikaye anlatıp inebileceğim" diye bağırır ve sessizlik olunca anlatmaya başlar:

"Bir yolcu Atina'dan Megara'ya gitmek için bir eşek kiralamış. O eşeğin üzerinde, kiralayan eşeğin sahibi de yayan olarak yanlarında beraber yola çıkmışlar. Derken öğle sıcağı bastırmış, biraz dinlenmek ve öğle yemeği yemek için durmuşlar ama hiç gölgelik yokmuş ve eşeğin sahibi hemen eşeğinin gölgesine sığınmış. Eşeği kiralayan, 'Sen çekil gölgede benim oturmam gerek' demiş. Eşeğin sahibi itiraz etmiş: 'Tabi ki ben oturacağım, çünkü eşek benim.' Yolcu; " Ama eşeği kiraladım' deyince de, 'Ben sana eşeği kiraladım gölgesini değil' cevabını almış ve tabi sonunda aralarında kavga çıkmış.

Hikayeyi dinleyen herkes dikkat kesilmiş ve hikayenin sonunu bekliyormuş ama Demostenes bu noktada kürsüden inmiş ve uzaklaşmaya başlamış. Dinleyiciler," Hey ne oldu sonunda? Hikayenin sonunu anlat" diye bağışmaya başlayınca Demostenes kürsüye dönmüş ve demiş ki; "Ben sizin için çok önemli bir konuda bir şeyler anlatmaya çalışıyorum ama siz eşeğin gölgesini merak ediyorsunuz. Artık ne fikrimi söyleyeceğim ne de öykünün sonunu" ve yürüyüp gitmiş.

Benim de size yazmış olduğum bu "sebepsiz nefret" konusu o kadar önemli olmasına rağmen ne yazık ki "eşeğin gölgesi" kadar bile dikkat çekmiyor."

Paylaşılamayan nedir? ideolojiler mi? tarihin yükü mü? toplumsal saplantılar mı? iktidar mı? şovenizm mi? Bana göre her biri "eşeğin gölgesi."

Eğitim sistemleri, müfredatlar, inançları öğretenler , liderlikler ne yazık ki bu duygunun yanlış / ilkel ve herkese zarar verici olduğunu "Ama-fakat-ancak" sız vurgulamıyorlar ve her yıl anımsayacak vahşet ve acı çoğalıyor.